

**ОКАЗИОНАЛИЗМИ, РЕДКИ ДУМИ И СМИСЛОВИ
ТРАНСПОНЕНТИ В РЪКОПИСА „ВИДРИЦА“ ОТ ПОП МИНЧО
КЪНЧЕВ**

Теодора Г. Илиева

Тракийски университет – Стара Загора, България
E-mail: ilievat_@abv.bg

ORCID: 0000-0002-5100-2984

**OCCASIONALISMS, RARE WORDS AND SEMANTIC TRANSPONENTS IN
THE MANUSCRIPT "VIDRITSA" BY PRIEST MINCHO KANCHEV**

Teodora G. Ilieva

Trakia University – Stara Zagora, Bulgaria

ABSTRACT: The paper is dedicated to the sparsely studied manuscript by priest Mincho Kanchev “Vidritsa. Memories. Notes. Correspondence” which is a diachronic imprint of the mesolectal profile of priest Mincho Kanchev and presents in its original form the urban speech of Stara Zagora from the pre- and post-liberation era. In lexical terms, the collection abounds in conventional and original lexical units, mostly derivatives. Several lexical layers can be distinguished which model the linguo-stylistic architectonics of the text – colloquial, sociolectal, dialectal, slang, literary-colloquial.

The subject of the scientific research are three types of words – authorial neolexics (hapax legomena, occasionalisms) – 10, rare words – 31, and semantically modified concepts – 15, which are lexical colourings of the idiolect of the Stara Zagora priest. They dynamize the text and are its stylistic markers.

All lexical forms are lemmatized, arranged in alphabetical order and analyzed according to word-formation, semantic and stylistic criteria (slang, dysphemisms, common and book vocabulary). The compiled dictionary entries include: the grammatical indicators of the word; the presence/absence of its derivatives; the semantic relations it builds; the morphological or occasional methods by which it is produced, etc. The goal is to outline the linguistic profile of the scholar M. Kanchev and his contributions to promoting the lexical diversity of our native language.

KEYWORDS: priest Mincho Kanchev, manuscript “Vidritsa”, occasionalisms, rare words, semantic transponent, word-formation

1. Увод

Сборникът „Видрица. Спомени. Записки. Кореспонденция“ е бил предмет на няколко литературоведски (Аретов/Aretov, 2003) и културно-исторически изследвания (Илиева/Иlieva, 1989, с. 37, Тонков/Tonkov, 1989, с. 44). Коментирани са художествените подходи, сложната жанрова структура, историческата достоверност на фактите в мемоарите на свещеника. Но

лингвистичните специфики на езика на поп Минчо Кънчев все още не са били предмет на езиковедски анализи. Създаден е само речник на турцизмите и диалектните думи, който е поместен в две от изданията (Кънчев/Kanchev, 1988 – 1995, Кънчев/Kanchev, 2016 – 2017).

В лексикален аспект ръкописът „Видрица“ – обект на проучването – изобилства от конвенционални и оригинални лексикални единици, най-вече деривати. Могат да се отграничат няколко лексикални пласта, които моделират лингвостилистичната архитектура на текста – разговорен, социолектен, диалектен, книжовно-разговорен и жаргон. Ръкописът е диахронен отпечатък на мезолектния профил на поп Минчо, който представя в оригинален вид старозагорския градски говор от пред- и следосвобожденската епоха.

Предмет на научното изследване¹ са три типа думи – авторови неолекси (hapaх legomena, оказионализми) – 10, редки думи – 31, и семантично модифицирани понятия – 15, които са лексикални оцветители на идиолекта на старозагорския свещеник. В други публикации ще бъдат анализирани локално обособената лексика, заемките (турцизми, гърцизми), жаргонизмите и дисфемизмите. Ексерпцията се извършва от оригиналния ръкопис на „Видрица“ (1894 – 1904), който се съхранява в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, фонд 382, архивна единица 1, л. 1 – 1016.

2. Езиков анализ на трите лексикални пласта

Всички лексикални облици са лематизирани, подредени по азбучен ред и анализирани според словообразователни, семантични и стилистични критерии. Съставените речникови статии включват: граматическите показатели на думата; наличието/липсата на нейни производни; смисловите релации, които изгражда; морфологичните или оказионалните способности, чрез които е продуцирана и др. Запазен е оригиналният фонетичен правопис на автора, който отразява спецификите на старозагорския градски говор от новобългарския езиков период.

Трите групи ексерпти, конституиращи словесната тъкан на мемоарите, се сравняват с десетки старо-, средно- и новобългарски словници, лексикални индекси, речници на езика на средновековни, възрожденски и съвременни творци, списъци с оказионализми (съставени от автора на публикацията). Целта е да се очертае езиковият профил на книжовника и да се отбележат приносите му за популяризиране на лексикалното многообразие на родния ни език.

¹ Тази публикация е в изпълнение на Проект 3/2025 „Билингвизъм, диглосия, знакови езици и интердисциплинарно образование в миналото и днес“, който е финансиран от Педагогическия факултет на Тракийския университет – Стара Загора.

2.1. Авторски неолексеми (10 лексикални единици). Те не са най-обемният словесен пласт на текста, но се открояват с пъстротата на денотатите, които назовават. Представяват колоративния рисунък, който динамизира понякога монотонните житиеписи и създава стилистични контрасти в словоохотливите авторски битоописания. А в разгърнатите батални повествования и натуралистичните бойни разкази от „Видрицата“ оказионализмите засилват грубата експресия или внасят романтично-героични нюанси.

агнедец, м. ‘турци, които се хранят с агнетата на християните, а после издевателстват над тези християни като над „безгрешни агнета“ – Еминь бей и другитъ негови сжмисленници туриха Али Байрактаръ, прочутий *агнедецъ* отъ селу Сюлемешлий да тжрси и гони Балабанджията (130а)

Образувана посредством персонификация, сложната дума от категорията *nomina agentis* е изградена върху библейския концепт за агнето, чиято фигура се отличава с висока художествена фреквентност и се асоциира с беззащитност, доброта, чистота (Вътов/Vatov, 2002, с. 227, 23). Тук тя функционира чрез бинарна асоциативна релация, тъй като агнето (агнецът) е едно от алегоричните изображения на Исус Христос (Похлебкин/Pohlebkina, 2001, с. 12), а турските поробители се хранят с агнетата на беззащитните християни и ги третират като такива безгласни животни тъкмо защото са раби Христови. Т.е. формалният словообразователен способ е композицията.

голак, м. ‘беден човек‘ – Единъ богатъ човѣкъ испадналь много отъ сичка стока и като му не останало нищо, нарекли го хората *голакъ* (*зюртъ*) (382а)

В *Речника на редките, остарелите и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век* (нататък РРОДЛ) са отбелязани корелатите от синонимното и словообразователното гнездо *голѧн, голѧновец* ‘голтак, бедняк‘ (Илчев/Ichev, 1998, с. 86). В съвременния сленг се използва *голтак*. Вариантът, който предпочита поп М. Кънчев, е контрахиран жаргонизъм, характерен за старозагорския (а вероятно не само за него) мезолект през Късното възраждане. Той обаче (като деадектив) е само структурно съответствие на субстантивираното причастие в пасив *голѧн* – и за двете разговорни единици са характерни синтезирана форма + общоупотребим суфикс.

гомногризец (бинбашия), м. ирон. ‘човек, който сервилничи, лакейничи; подмазвач‘ – Мютесарифина, като приель телеграмата отъ нашия *гомно гризецъ бин-башия*, че му иджтъ гости, да хвани приличнитъ мерки за посрещането на гостите си, заповѣдалъ, та упразднили стаята...(401а)

В ръкописа анализираният вулгаризъм (независимо от правописните му вариации) е винаги съчетан с *nomina agentis* или *nomina actoris*, образувайки симетрични апозитивни структури: (Нашия гомногризецъ-големецъ гледа на още по голямъ отъ него големецъ) (402а). Композитумът

е сред малкото двусъставни думи в текстовете на о. М. Кънчев, които са или термини (най-вече от славянски произход), или както в случая – стилистично маркирани лексеми.

занимливост, ж. ‘съпричастност, съучастие, отзивчивост’; *интересност* ‘интерес’ – свѣтите ви искрени чувства които гледамъ изразени и отпечатани угорѣшитѣ Ви сърдечни поздравления, от *занимливост-та* и *интересност-та* която показвати даимати върху положение-то на учебнитѣ ни, чърковни завѣдения (528а)

В словника на старозагорския свещеник книжните образувания са рядкост и затова заслужават отделно внимание. И двете *nomina substantiva* са съставени с най-продуктивния суфикс (-ост) за тази лексикално-семантична група, имат неутрална дистрибуция и са използвани в официална кореспонденция. Първото отглаголно понятие *занимливост* е присъщо на съвременния северномакедонски (български) език – ‘интерес’ (Дигитален речник на македонскиот јазик, <http://drmj.eu/literature/search/занимливост>). Твърде близка, но с по-широк план на съдържание е контекстуалната дистрибуция на лексемата в мемоарите на о. М. Кънчев, защото тя назовава не само интереса, а и съпричастността.

запаса̀, св. ‘да забременея’ – Жела Жекова ако е запасла от нашъ Мерджана...какво ли катѣрчи ще роди (46а)

Лексемата е изолирана в *Рѣчникъ на българскый языкъ* (Геров/Gerov, 1975 – 1978, нататък РНГ) като полисемна ‘опасвам с пояс’ и ‘започвам да паса’ ((Геров/Gerov, 1976, с. 100). А о. М. Кънчев е допълнил и разширил семантичния ѝ спектър с конотацията ‘забременея’. За конструирането ѝ са привлечени два оказинални способа – алегория и иронизация.

зверокръвопиен, прил. ‘неимоверно жесток, нечовешки’ – дай Боже да сж незабравимъ до скорошното ни виждане, акусж не повредимъ нещо отъ турскитѣ *зверо-кръвопийни* варварщини (545б)

Композитумите в лексикалния континуум на сб. „Видрица“ са силно ограничени, защото те обикновено са присъщи на по-високите стилистични регистри. Констатирани са не повече от 50 сложни думи, сред които преобладават църковнославянизмите (пример – *благоговейний*, *благодарение*, *добротомислений*), термините (*сиропиталище*) и двукомпонентните числителни (*тригодишно*). Поради това новосъставената биелементна формация (три основи, съединени с интерфикс) може да се счита за проява: на доброто образование на автора, който освен свещеник е бил и даскал; на влиянието на химнографската и патристичната литература върху идиолекта му; на това, че композицията е активен деривационен механизъм в българския език. Композитумът *зверокръвопиенъ* е осъвременен в новите печатни издания на „Видрица“ под облика *зверокръвопийски* с по-актуалния суфикс **-ски**. В старобългарския

ръкописен канон първи компонент звѣрь/ свѣрь не е продуктивен – включен е в състава само на 3 сложни думи (СтбР/StbR, 1999, с. 537 – 538) и 17 у Миклошич (Миклошич/Mikloshich, 1882, с. 222). В среднобългарските паметници ситуацията с употребата му е следната: липсва у П. Евтимий (РЕПЕ1/ DLPE, 2019, с. 256), а в Стишния пролог са 4 с няколко словоупотреби (*звъреименитый*, *свърообразно* и др.) (Петков, Спасова/Petkov, Spasova, 2008 – 2014), в Манасиевата хроника са регистрирани 6 думи (Дуйчев, Салмина, Творогов/Duychev, Salmina, 1988, с. 275). *Звъровидьнь*, *звърообразень* са сякаш най-устойчивите лексеми през Ранното и Късното средновековие (Тасева/Taseva, 2010, с. 578). В част от църковнославянския лексикален фонд първата основа **свѣрь** подчертано увеличава словоупотребите си: С. Петковић е изолирал 3 сложни думи (Петковић/Petkovich, 1935, с. 72), Старчевский посочва над 20 думи (1899, с. 243 – 244), арх. Ат. Бончев посочва 14 композитума (Бончев/Bonchev, 2002, с. 175), а йерей Гр. Дьяченко е изолирал 12 сложни думи (Дьяченко/D'yachenko, 1998, с. 199). Аналогична е тенденцията в средновековния руски корпус – от ексцерпираниите текстове в Словник русского языка (СРЯ) са фиксирани над 30 лексеми (СРЯ 1978, с. 351 – 354). В Етимологически и правописен речник на българския книжовен език (ЕПрРБЕ нататък) лексемите намаляват – регистрирани са 6 (Младенов/Mladenov, 1941, с. 190), а в Официалния правописен речник на българския книжовен език (ОПРБЕ/ ODBLL) подобни думи са само две (2012, с. 280).

Устойчивият образ на звяра, олицетворен в древната и съвременната културологична концептология, е мотивирано подбран от поп М. Кънчев, за да назове нечовешките жестокости на турците. Той е съчетан с прилагателното *кръвопийски*, което засилва внушението за кръвожадност, безпощадност.

неразмомена, прил. ‘обезчестена’; *неразбулчена*, прил. ‘обезчестена’ – Не устана булка *неразбулчена*, нето мома *нержзмомена*, не мой мома отъ кжщи навжнь да излей, нето булка за вода да иди (87а)

Емотивният фон на двата адектива, образувани чрез способа на префиксацията, е съставен от негация на понятия от православния нравствен регистър. Така авторовите неологизми придобиват своята социолингвистична значимост чрез опозицията добродетелност – разрушаване/оскверняване на добродетелите.

крадифитковец, м. ‘дробен крадец’; *палиплевньовец*, м. ‘турчин/грък, който обругава, разрушава, пали българските домове и села’ – А на тѣзи размирни пияници, *крадихитовци* и *пали-плевнювци* ако сж не покаятъ, имената имъ ще сж истриятъ отъ Българската история и семѣто имъ ще сж истрий и изгуби отъ земята като прахъ отъ вихрушка (543б)

Композитуми с първа основа глаголи в императив са присъщи за узуалния регистър и за фолклорните текстове, от които самият свещеник М.

Кънчев посочва, че е силно повлиян (локално разпространени народни песни са цитирани многократно във „Видрицата“). В разговорната форма на съвременния български език се използват не повече от 12 аналогични лексикални единици (ОПРБЕ/ODBLL, 2012, с. 53), а останалите са застинали в архаичните пластове на езика, което демонстрира устойчива тенденция към лексикална дифузия на формациите глагол в повелително наклонение + номинатив (при това непроизводно съществително). Тъй като използваните от книжовника сложни съществителни не са регистрирани в достъпните справочници, произходът им условно се приема за оказионален, а вторите основи *хвѣтковец* и *плевнѣвец* освен диалектно маркирани, са и оригинални отименни понятия с обикнатия от автора суфикс *-ец* за изразяване на *nomina attributiva*.

2.2. Редки думи – тук са включени условно думи, които имат до 5 употреби в достъпните до мен речникови масиви, индекси и частни лексикални архиви (те отразяват българското и църковнославянското писмено наследство от XI – XX век). Анализирани са 31 лексеми.

будаля се, св. ‘нерешителен съм, реагирам наивно, двоюма се’ – Тука имаш и за ядени неща, та са продаваха, ний са *будаляхми*, та гледахми какво да си купим (6186)

Отименният глагол е част от деривационна верига, активна през новобългарския период от развитието на езика ни. В РНГ са фиксирани *будалащѣна*, *будалища*, *будалскый* (Геров/Gešov, 1975, с. 81). А в РРОДЛ е отбелязано рядкото прилагателно *будалѣв* (Илчев/Ichev, 1998, с. 43), регистрирано през 1957 г.

За М. Кънчев, който включва в лексикона си богат списък от турцизми, не е необичайно да форматира хапакс от изходна арабска или турска дума. В езика му са регистрирани дериватите: *будалешката* (наречие, запазено и днес) – будалешката пораспита кираджията скравенець; *будалщина* (който е най-грубъ и най-будалщина, пакъ не може да ви отрече честность-та).

влуча, св. ‘сполуча, смогна, успея’ – те сичкома пуцать среща му но не единъ *невлучаль* да го хване (454а)

Екскерпираният глагол е смислов еквивалент, но не и структурен паралел на *сполуча*, тъй като кореновата морфема е идентична, но префиксите са два: **с-по-**луч-а. В осъвременения вариант на текста редакторите са предпочели деятелното причастие *улучил*, което също има старинна употреба (Дювернуа/Duvergnua, 1889, с. 1483). Книжовникът е предпочел дистрибуцията на префикс **в-** със значение ‘довеждане на действие до определен резултат’, което не е характерно за тази представка в съвременния български език, но е префиксален способ за образуване на оказионални глаголи от други творци – Стоян Михайловски (*вдребнявам се*,

вминистерча) (Илиева/Пиева, 2021, с. 37), Илия Волен (*впалвам се*) (Илиева/Пиева, 2023, с. 62) и др.

градобиен, прил. ‘който е подложен на силен побой’ – „Гукъ седи, слушай ма!“ „Неща да та слушамъ, дядо попя, шайдж!“ „Хъди вари, ама ша додишъ съ *градобиянъ* дирнякъ“ (486а)

Адективът е пароним на популярното полисемантично прилагателно *градобитен* – бит от град; място, където пада град; градоносен облак (РБЕ²) и е негов контекстуален синоним, тъй като се дистрибутира със семантика ‘бит от нещо интензивно и силно, наподобяващо удари от ледени зърна’.

задоволен, прил. ‘удовлетворен’ – Той му е отговорилъ, че българи са *задоволни* отъ турското правителство и нѣматъ нищо да предложатъ (81б)

Прилагателното е префигиран дериват от разпространеното *доволен* и е омоним на *задоволен*. Не е ексцерпирано от Н. Геров, което не е предпоставка за категоричното му определяне като регионален архаизъм.

запляскам се, св. ‘захласвам се’ – Като отивате за училището...да не викатъ, да не тжрчитъ, да сж не *запляскатъ* нагорѣ-надолѣ (438б)

Възвратният глагол е ценен лексикален образец от фонда на старозагорския жаргон в зората на съвременния български езиков период и е смислов еквивалент на синхронното *захласвам се*. Вероятно се е използвал паралелно с омонимната единица *заплъснѣжъ* ‘започвам да пляскам’, която е фиксирана в РНГ (Геров/Геров, 1976, с. 105) и е активна в днешния книжовен език.

изгризна, св. ‘да скръцна (от гняв)’ – Каймакаминена *изгризна* зжби, като че цяло лайно отъ житена калъ ще лапни и каза...(368а)

Префигирият глагол е подбран от поп М. Кънчев по аналогия на израза ‘гриза устни’, за да се постави по-силен акцент върху психосоматичната реакция. Подобни фразеологично свързани употреби на глаголи не са изключения в идиолекта на мемоариста.

изтиря, св. жарг. ‘да стана ненормален, да превъртя’ – Защото от многото мислене и тжжби накаруватъ чуляка да *са истири* (437а)

Изтиря е девербатив, регистриран в творбите на П. Ю. Тодоров, Ран Босилек и други автори със значение ‘изхвърля’, РНГ посочва, че със същата семантиката е използван и в новобългарския език – *изтиръж* ‘изгоненый, изпжденый’ (Геров/Геров, 1976, с. 307). Докато у М. Кънчев контекстуалната употреба е ‘да откача’.

инаткиня, ж. ‘жена с упорит нрав, ината’ – Лошя и *хинийткиня* бѣши тжжи жена Гюмюшката Бойчевица. Не можи ли да крий, гачий кокоши крака ала (111б)

²<https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%94%D0%9E%D0%91%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9D/>

В РНГ е отбелязан корелативният (по критерий ‘род’) агентив *инатчија* ‘който ся инати, който прави на инатъ’ (Геров/Геров, 1976, с. 328). Възможно е феминативът *хинаткиня*, който в оригиналния текст е с епентеза на велара *х* и с *йотация*, да е бил част от новобългарския словник, но съществува вероятност той да е конструиран от М. Кънчев.

кокошкаджия, м. ‘турчин, който ограбва и върши злодеяния’ – Този прочутъ *кокошкаджия* Али Байрактаръ сабра няколко голи турци, и черни цигани и тръгнѣ отъ селу, на селу да тѣрси прочютий гниль трупъ Балабанджи Ахмедаа (130а)

В РНГ е регистриран производният агентив *кокошкар*, но като бисемантичен със значения ‘който краде кокошки, кокошаръ; страхлѣ’ (Геров/Геров, 1976, с. 385). Синонимният му корелат *кокошкаджия* е образуван с изключително активния и днес турски суфикс *-джия* за *nomina actoris*. Той е констатиран и в синхронни узуални (разговорни, сленгови) коментари – най-вече в социалните мрежи.

лале, ср. ост. ‘верига’ – Мислят, че не знам аз, че ако ще ме бесят, трябва да има на гърдите сербезлик и на врата ми 40 оки *лале* (верига) (150б)

Съществителното е метафорично образуване и е фиксирано в РРОДЛ със значение ‘брънка, халка’ (Илчев/Исчев, 1998, с. 232), както и в „Диарбекирски дневник и спомени“ от Тоне Крайчов.

люлка, ж. ‘вид наказание’ – Не щемъ го въ затвора, ний ще лежимъ зарадъ него, нека бжде осждень *на люлка*...Присждѣта са свѣрши и Станча грамнахъ на рѣце, че отъ рѣце въ рѣце го носятъ, кой както мой, така налага (485б)

Пенитенциарният термин *на люлка* е създаден чрез предметно сходство и вероятно е съществувал в турската наказателна практика, но не се открива в достъпните до мен славянски и български справочници и архиви.

лошея се, несв. ‘носи ми се/имам лоша слава’ – Ощи *сж лошей* че човѣкъ убиль и друго, че е Еминъ беіов короджия (128б)

В съвременния език разговорният глагол свива своя план на съдържание до семата ‘влошава се състоянието ми’, докато в новобългарския период той е бил бисемантичен с активно паралелно значение ‘имам лошо име’. Не е фиксиран от Н. Геров.

надържам се, несв. ‘надявам се, имам очаквания’ – Циганску сѣрдце и юнащу, *надѣржѣя сж* да та увази (125а)

Глаголът е ексцерпиран с аналогична втора семема ‘уповавам се, разчитам’ в РРОДЛ (Илчев/Исчев, 1998, с. 279) и е изолиран от творби на много по-късни автори като К. Петканов и Т. Шишков.

некътнат, прил. ‘непокътнати’ – А дрехитѣ на Димка Латинѣ Стоянова останахъ *некътнати* чеиза готовъ (80а)

Разговорната единица не е регистрирана в прегледаните лексикографски масиви и е контрахирана форма на книжовния облик

непожтнжтый ‘недокоснат‘ (Геров/Герov, 1977, с. 264). Така заедно с откритите от Н. Геров функционални варианти непобараный, непочекнжтый и др., о. М. Кънчев популяризира думата, обогатявайки речниковия фонд на нашия език.

непресушен, прич. ‘неизсъхнал, мокър‘ – защото както си ходяхми деня, и тжй лягахми вечерь, *непресушени*, дарва нѣма (407а)

Чрез негация на съществуващ адекват о. М. Кънчев (или носителите на старозагорския социолект) нерядко съставят неологизми. Това е релевантно най-вече за глаголите и девербативите.

околебя се, св. ‘осъзна се‘ – така говори, догдѣ се запени като бясно кучи, падне и примре на земята и като *сж околеби* отъ преструвкитѣ си, стане, та се премести 10 раскрача (450)

Авторефлексивният глагол се среща в говора на Старозагорска област и е частичен синоним на по-широко разпространените лексикално-семантични единици ‘опомня се, окопитя се‘. Образуван е чрез префиксация с **о-** със значение ‘финализирам действие или състояние‘.

разкършиа, св. ‘да ме хване (треска)‘ – Не ми ся съдеше, защото ма бѣши *разкършило* малко трѣска (409а)

В сб. „Видрица“ два узуални синонима съставят фразеологичния израз *хвана ме/пипна ме треска*. Те са *разкършиа* и *натисна* (треската са готвеше *да ма натисне*) и могат да се приемат за интересни социолектни маркери, доколкото не са изолирани с аналогична контекстуална употреба от други текстове. Разбира се, те са познати на автора и с денотативните си семи ‘раздвижвам тялото си‘ и ‘въздействам със сила‘.

И в двата устойчиви израза появата на треската се свързва с метафорични действия, които имат соматичен интензитет и агресивно въздействат върху тялото.

разум, м. ‘смисъл, същност‘ – Всегда да глѣдате да взимате на уроците *разума* (438б)

Между едно от изходните значения на *разум* ‘познавателна способност у човека‘ и вторичното – ‘смисъл, поука, съдържание‘ се реализира импликационна връзка чрез метонимичен пренос. Но словоупотребата на менталния термин е резултат и от персонификация – тжй като разумът е функция на човешкия ум, а не на определен предмет.

пиля се, несв. ‘умножавам се, увеличавам се‘ – Колкото ги тжрсимъ та ги трепемъ, пѡ много сж пилятъ (392б)

Глаголът е отбелязан като моносемантичен със значение ‘въдя се, развъждам се‘ в РРОДЛ (Илчев/Иchev, 1998, с. 348) и отново е изолиран от творби на по-късния писател К. Петканов, което разкрива логична релация

между разговорния лексикален инвентар, който използват двамата книжовници от един диалектен ареал – подбалканския.

покапан, прич. ‘подгизнал’ – Като сми покапани и сасипани отъ многото дждове и калъ, покапали сме по пѣтя, та са не видимъ единъ съ единъ (404б)

В РНГ са регистрирани две значения на вербоида: ‘капя леко или от време на време’ и ‘окапвам, накапвам, покапвам се/покапя се’ (Геров/Герov, 1978). О. М. Кънчев разширява семемния състав на причастието чрез нова и локално ограничена употреба.

потъпча, св. ‘обходя, извървя’ – И тръгнахме по сухо, та **потъпкахмъ** Арабия, Армения и Кюрдистанъ (411а)

Вместо префикса **из-** (изтъпча) книжовникът е използвал **по-** със семантика ‘да обема цялото пространство’. Аналогични предпочитания към глаголи, префигирани с **по-**, имат редица творци от новобългарския период. Примери за идентични лексеми у М. Кънчев и в произведенията на родни автори са: *поокърна* (Ст. Ц. Даскалов), *поотволя* (Ив. Вазов), *пообхождам* (Ив. Вазов, Д. Войников) и др. (Илчев/Иchev, 1998, с. 368).

А анализираният глагол образува формално омонимна корелация с *потъпча* ‘смачквам чрез тъпкане’.

преборавям се, несв. ‘събуждам се, след което е необходимо време да се осъзная’ – Кънчу Л. Стояновъ като сж *преборавялъ* отъ сжнъ, станалъ та видялъ че няма чантата (81а)

Имперфективът е ексцерпиран от текстове на А. Каралийчев със синонимна употреба ‘съвзема се, дойда на себе си; окопитя се’ ((Илчев/Иchev, 1998, с. 380). И тъй като не е констатиран в други достъпни справочници, се приема за рядка дума.

пролапам, св. ‘нахранвам се, поемам в устата си’ – Другаряхимъ Иванъ отъ Сокироларъ джинс отъ с. Мисилимито *пролапалъ* набържи и станалъ, та са качиль на коня си (136а)

В съвременния език лексемата не е запазена, нито е фиксирана в речниковите масиви, но тя очевидно е съществувала в старозагорския градски говор. По същия деривационен модел са съставени редица други глаголи – пролаџ и т.н. (Геров, 1977, с. 305).

пушкар, м. ‘притежаващ много оръжия и по-конкретно пушки’ – Макарь че биле турцитѣ твърдя *пушкари* пакъ се решилъ и завель юнацитѣ си (48а)

В РРОДЛ лексикалната единица е определена като диалектизъм (Илчев/Иchev, 1998, с. 415), който се дистрибутира в народното песенно творчество, у П. Р. Славейков и у П. Кисимов. Възприета е и от М. Кънчев.

разсподеля, св. ‘да разпределя, подразделя’ – Доде един голѣмецъ съ заптии и хапасана мюдюрю Рушидаа черкезина, та ни *разсподелиха* по трима въ пулезъ (полиса) (291б)

Глаголът е префиксален дериват с мотивираща основа *поделя* и е архаична и рядка дума – структурно и смислово съответствие на паралелно съществуващия в езика ни книжовен вариант *разпределя*.

свъртало, ср. ‘свърталище, убежище, леговище’ – Този проклетникъ кржвопиецъ Балабанджия дотолкосъ сж бѣше прочуль, че куршумъ го не хваща, той ходи – каде плени, коли, обира – *сварталото* му бѣше в Арабаджиеву (1326)

В сб. „Видрица“ се използват двата семантични дублета *свъртало* и *столнина* (царъ, на когото столнината щяла да бжде въ село Карабунаръ), които са старинни думи заедно със *свърталище* (Геров/Gerov, 1978, с. 138). От деривационната верига в РРОДЛ е поместен диалектизмът *свъртен* ‘в който стои, свърта се някой’ (Илчев/Иchev, 1998, с. 446).

Разбира се, в езиковата практика от онзи период функционират и двата разговорни омонима – девербативът *свъртало* и вербоидът в ср.р. *св`ъртало*.

смамя, св. ‘примамя, подлъжа’ – Имаши свине съ сюрія, свинетѣ *смами*, от една страна свинетѣ жито еджтъ, отъ друга страна хамбаря хубай посипа (86а)

Глаголът е пореден пример за префиксална вариативност, тъй като с аналогична семантика в различните стилови регистри на българския език се употребяват **при-**, **под-**мамя. Архаично е звученето на афикса **с-** със значение ‘приближа, приобща лице или обект’.

стресникуче, същ. груб. ‘човек, който причинява уплаха на другите’, *упърдигерен*, същ. груб. ‘човек, който проваля започнатото или върши нещо нередно’ – Наричаше агитаторитѣ: нехристиани, убийци, кравници, разбойници, вагабонти, *нехранимайковци*, едепсизи, диванета, бербанти, *упардигерени*, *стресникучи* и прочее (286а)

В поредицата от дисфорични определения са градиращи ортофемизми, дисфемизми и вулгаризми, като преобладават жаргонизмите, структурирани по модела глагол в императив + съществително (в ед.ч. или в мн.ч.), който е характерен за три дискурса – разговорен, сленгов и диалектен. Само формата *нехранимайковец* е запазена до днес.

В достъпните лексикографски масиви другите два номинатива не се откриват, но очевидно са били разпространени в диалектния ареал на книжовника. Би могло да се каже, че *упърдигерени* е смислов еквивалент на известния фразеологизъм ‘в едно гърне пърдим’, а хипотетично може да бъде съществуването на вулгаризма *упърдигърне*, който пък е структурен еквивалент на анализирания тук диалектизм.

хатърно, нар. ‘приятно’ – Като ги Стоянь млада войвода служеши и на юнаци думаша: „Ещи и пийтъ, отборъ юнаци, нѣщо ще да ви продумамаъ, *хѣтѣрно* да ви не устани“ (637а)

Прилагателното *хатѣрен*, образувано посредством суфиксация, е

хапакс в художествените текстове, а новообразуваното наречие не е регистрирано в достъпните ми речници.

черковно-училищен, прил. ‘църковно-училищен’ – Дъца повече от 85 са сабраха – от тия разумъйте и са увърете, че черковно-училищна партия не сжществува (446а)

Двусъставната дума е сред малкото книжни облици, съставени от поп Минчо по класически деривационен модел от две равноправни основи с денотативно значение.

черковски, нар. ‘по черковному, както е характерно за църковните обичаи’ – Този даскалъ Николчу ощи вечертж, като доде, разсхвжркж сж, разспя са... захвана да ма учи да пђя *черковски* и иска даскалъ Марина да тжрси да го бий (102а)

Лексемата е деноминатив – опит за съставяне на синтетична лексикална единица, която да бъде синоним на аналитичната *по черковному*. В началото на ХХ век адverbативи със суфикс **-ски** засилват появите си, но те са рядко употребявани от М. Кънчев, Ст. Михайловски и др. техни съвременници.

2.3. Смесови транспоненти – в изследването са подбрани 15 думи, подложени на семантична модификация от два типа – преобладаващи са семантичните неологизми (имат обща архисема и асоциативна връзка с новосъздадената дума), а силно ограничени са лексикалните неологизми (заемки, които влизат във формални отношения с установените в езика ни лексеми)

венчая се, св. ‘организирам, извършвам сватба’ – Кога *се вђнчяла* свадба, булката по напрешь утивала да пресли при Муртазата, че тогисъ утивала при зетя да дава ракия (88а)

И в РНГ (оженвамъ ся по церковенъ рядъ; комуто е туренъ вђнецъ и др.) (Геров/Gerov, 1975, с. 197), и в съвременните лексикографски масиви, когато глаголът е възвратен, се използва с функция на авторефлексивен и интранзитивен *венчавам се за*. Във „Видрицата“ обаче многократно се дистрибутира като транзитивен, изразяващ каузативна семантика.

влека, св. ‘реализирам сделка със спекулативна цел’ – Имало кђща хваната съ кирия въ Стара Загора, нъ тђ хванали ощи една, *влекли* та продавали (80а)

В РНГ глаголът присъства със седем денотативни значения *влъкж* ‘тягльж; носж’ и др. (Геров/Gerov, 1975, с. 139), но в съвременния език смисловата му вариативност е разширена с конотативната сема ‘причинявам негативна последица’. А М. Кънчев или носителите на старозагорския социолект добавят контекстуалното ‘користолюбиви действия към имотни придобивки’, което би могло да се свърже със синхронния сленгизъм ‘влача’.

изтичам, несв. ‘струя, излъчвам, излизам’ – свѣтлината, която *истичж* отъ очити и лицето му, начина на блескавостѣж невжможно е да го глѣда чловѣкъ (4346)

Новият семантичен пласт на *изтичам* е конструиран чрез метафоризация, характерна за поетичния регистър, и е фиксиран в РНГ (Геров/Gerov, 1976, с. 307). Поп М. Кънчев е избрал класически подход, за да обрисова образа на Иисус Христос, и вероятно създава субститут на църковнославянската лексикална единица *источати струи* (*излъчвам струи светлина/изцеления* и др.).

кучетар, м. ‘турски войници, които извършват безчинства’ – Въ нашето село дошле шесть талпи *кучитари*, вази тжрсятъ и ако имъ минити нарака да ва улувятъ, ще ва убесятъ и живи держтъ, язжкъ за вашята младостъ (28а)

Метонимизацията и иронията са стилистичните словотворчески начини за създаване на вторично значение на агентивния термин *кучетар*, асоцииран с качествата ‘низост, злодеяние, извършване на поръчкови злочинства’.

кучешката, нар. ‘неискрено, фалшиво’ – Атовитѣ имъ разводяха и ги вжрзаха, та ги нахраниха, и гоститѣ въ къщи са цалуваха, таса опрощаватъ, нъ сѣ *кучешката*, никой отъ сжрце не можи да са увери. Какъ са пили, какъ са ели, те сами знаятъ (1356)

Посредством алегория е конструирана омонимна двойка и в ръкописа функционира чрез прилагателно (*кучешка* Мохамедова вѣра) и наречие (та са опрощаватъ *кучешката*). В РНГ е фиксирана вторичната номинация ‘лош, тежък живот’ (Геров/Gerov, 1976, с. 437). А семантичният план на денотата *кучешки* в ръкописа е разширен със семата ‘лицемерно, престорено’.

кучещина, ж. ‘подлост, низост, осъдително деяние’ – Това е сритовани, нъ ще са тжрпи, че не ща да излезе отъ този юлафъ добрина, нъ *кучещина* и разногласия въ селото ни, за което дяволъ се труди (238б). Заловиха ся на *кучещина* тези нашитѣ народолюбитѣли черковни бжлгарски общинари (261а)

Концептът *куче* е сред най-често използваните в ръкописа на старозагорския свещеник. Словоупотребите на думата са над 200 и подчертано преобладават конотативните семи. В повече от половината случаи *куче* е включено във фразеологични единици, и то винаги с пейоративна отсенка. Не е изключение и *nomina essendi кучещина* – обобщение на признака ‘безчестие, низост’.

оконча, св. ‘да родя’ – Като а земишъ за жена, какво ли катжрчи ще ви *окончи*? (46а)

Зооморфните метафори са с висок дистрибутивен индекс в творчеството на поп М. Кънчев. Ефектът на излъганото очакване (да се роди

кон, т.е. дете с „благороден“ произход, а всъщност се ражда катърче – мелез) се постига чрез добавените семемеи в лексикалните планове на деминутива *катърче* ‘младенец’ и на глагола *оконча* ‘родя дете’, които са оказионализми.

плашило, ср., ир. ‘сватбарска премяна’ – Като излязахми изъ село навънъ, поогледахса, поутопахса, то сжмъ заприличалъ на плашилу. Смжкнахъ *чула* отъ гарбжси и са качихъ на моята кобилка, и слушамя много жени, които си говориха, че небило хубаво, дето сжмъ хвжрлилъ *плашилото* отъ главата си (159а)

За пореден път иронията и метонимията са използвани от свещеника като словообразователни способности. Неперсонифицираната фигура на *плашилото* семантично и пространствено мотивира новообразуваната сема *плашило*, синоним на сватбарски одежди и на чул.

приставя, св. ‘да наема, да назнача’ – *Преставиха* (условиха) даскалъ Николча съ мѣсячна заплата по петдесять грошя на мѣсець (102б)

В РРОДЛ има три омонимни корелата на имперфектива *приста̀вям*, като последният е със значение ‘ценявам някого за слуга’ (Илчев/Псчев, 1998, , с. 400) и е изолиран от творбите на Н. Марангозов, Й. Йовков и в народните песни. Във „Видрицата“ е отразен разширеният семантичен спектър на думата, който очевидно е бил характерен за старозагорския мезолект през XIX век. Поп М. Кънчев го употребява нееднократно, пренебрегвайки книжовния вариант *да условия* или регионалния *да цаня*.

разгайден, прил. ‘неподходящ, лош’ – сега времето по насъ е много *разгайдено* и облачно, та не ще стане чиста работа фотографията (445б)

Времето като природно явление е съчетано с метафоризиран жаргонизъм, който в антропоморфни съчетания би бил синоним на *разпуснат*, *изхайлузен* (РНГ), *разпасан*, а във физически съчетания – на *развален*. Известно е, че за изразяване на лошо метеорологично време се използва остарелият диалектизъм *развален*³.

ръждив, прил. ‘мърляв, изпоцапан, с наслоена мръсотия’ – Въ едирненскитѣ пулези, гдѣто лѣжахми неупрани, *раждиви*, та хранихме гладнитѣ дарвеници и вжшки съ кринчи... Станали сме сички като въ единѣ калжпъ: *раждиви*, неопрани, неомити, съ рохнати коси, скубани, недоскубани (418а)

Адективът е пример за жаргон, функциониращ в сленговия пласт на старозагорския социолект, и внася нов семантичен нюанс в обема на думата *ръждив*, която е полисемантична с пряко значение ‘покрит с ръжда’ и преносни за цвят, звук, светлина и др.⁴. Негов смислов корелат е *клеясал* ‘замърсен с мазнини’.

³ <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/разгайден>

⁴ <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/ръждив>

светиня, ж. ‘свят човек’ – Види ся, рѣченити *святини* и г-да да не сж прочели, нито пакъ чули, гдѣто дума Христось (420а)

В РБЕ съществителното е двусемантично – храм; нещо много скъпо. Лексемата *светиня* през новобългарския период от нашия език е била използвана и в рамките на обръщения (*Владико, светиня Ви*), а в ръкописа се разширява смисловият ѝ план със семата ‘свят човек’.

светулче, умал. ‘любима девойка’ – ний са накачихми на конете и утидахми на свадбата да си земимъ съ Богома съ *сватулчаата* – тжй наричжхми любовницитѣ си (145б). Като женахми до пладня утидахми въ лозята да си набиремъ кайсии да едемъ и да занесем на *свитулчетата* (149а)

Деминутивът е резултат от персонификация – високо фреквентен способ за създаване на номинации за близки и любими лица. В ръкописа са регистрирани фонетичните дублети – диалектното *сватулчаата* (дисимиляция на *ea* → *aa* след елизия на *t*) и социолектното *свитулчетата* (с диалектна редукция на широката гласна *u*).

страшило, ср. ‘инструмент, с чиято употреба се причиняват наказания и щети’ – И Гюзеля сж като котка покатери, та сж качи и изстуха *страшилата*, доло на земята (112б)

Това *nomina instrumenti* има контекстуална дистрибуция. Конкретизирани са кюлафът и топузът, с които са играли немирните ученици, докато е отсъствал учителят им. В РРОДЛ от деривационната верига е отбелязано съществителното *страшник* ‘страшен човек’ (Илчев/Иchev, 1998, с. 481), което обаче има денотативен облик, за разлика от *страшило* ‘инструмент/ вещь, които пораждат уплах и болка’. Тук мотивацията за създаване на думата е емотивна (емоционално-волева).

съвременно, нареч. ‘своевременно, в настоящия момент’ – ще ва попитамъ най напрѣдъ за доброто ви здравие, като *сжврѣменно* вж зарадвамъ съ нашето добро здравие (421а)

Адвербативът е контрахирана форма на *същевременно*, адаптирана към езиковия закон за икономията в узуалната сфера. Той е архаизъм, защото употребата му в съвременния език би породила нежелана омонимия.

3. Заключение

Разговорният лексикален пласт е фундаментът на авторовия идиолект, което обяснява преобладаващите узуални формации, лексиката от говоримия език в Старозагорска област и дисфемизмите. А употребата на турцизми и жаргони се открива не само в сб. „Видрица“, но и в други творби на о. М. Кънчев. Оказионализмите и редките думи в текста с обем от 2072 страници са малко, но тъкмо стеснената им дистрибуция ги откроява като семантични маркери и стилистични декодери. Смисловите транспоненти също са с ограничен обем поради стремежа на книжовника да изгради повествование, достъпно за широка читателска аудитория с ясен изказ и семантични конверсиви, добре познати на следосвобожденския човек (напр.

лексемата *куче* ‘турчин’). Целта на о. Минчо Кънчев, който обикновено е многословен, но не и слововаятел, е и да създаде реалистична, обективизирана представа за тъмната епоха и поредицата от събития, преплетени с бурния му житейски път.

Анализът на трите групи лексеми поражда следните изводи: 1. В езика на „Видрицата“ са контаминирани две противоположни тенденции, предпоставени от тематиката на разнородните жанрови форми (пътепис, писмо, автобиография, хроника, възпроизвеждане на фолклорни песни) и типовете описания (батални сцени, битови картини, природни етюди и др.) – и те са детабуизацията и евфемизацията, характерни и за съвременния медиен дискурс. Преобладават дисфемизмите (азъ я не послушах, но я *напопържяхъ*), а ортофемизмите (*хубанката* = нар. ‘по правилен начин’) и евфемизмите (*магарешки рай* ‘затвор’) са много по-малко, но с тях се номинират ключови за автора референти. 2. В ръкописа са регистрирани множество арабизми и турцизми, но оказионализмите, редките думи и семантично модифицираните лексеми, мотивирани от тях, са силно ограничени (*будаля се, лале, хатърно*). Мотивиращите старобългарски (агне + деец, влека, изтичам, разум) основи са обикнати от учителя свещеник, който понякога привлича и църковнославянски (*светиня*) основи. Този езиков подбор разкрива не само революционно-патриотичната отдаденост, но и националната, етническата езикова пристрастност на старозагорския книжовник. 3. Мощни средства за синтезирана експресия, етикетизация и табуизиране в текстовете на о. М. Кънчев са сложните съществителни с първа основа глагол в повелително наклонение (*крадифитковец, палиплевнювец, стресникуче, упърдигерен*), които извират от диалектните пластове на езика и днес имат слаба дистрибуция. 4. Авторите неологизми и семантично обновените и разширени думи са преди всичко от узуалния спектър, а книжната лексика е изключение. 5. Ръкописът „Видрица“ е ценен не само като извор на старозагорския градски говор и жаргон преди Освобождението (*надувай до дъно* ‘изпий’; *да изхлопаме пари* ‘да измолим’), но и като доказателство за езиковия виталитет на този говор, с чийто лексикален инструментариум се продуцират нови думи, обновяват се съществуващи понятия или пък се реетимологизират (*голак, запляскам се, ръждив, приставя*). 6. Регистрираните словообразователни способности са повече морфологични (префиксация, композиция, прилагане, суфиксация), но оказионалните похвати също са застъпени (метафоризация, субституция, метонимизация, ирония, персонификация, алегория).

БИБЛИОГРАФИЯ:

Аретов, Н. (2003). Диалектика на традиционното и модерното. „Видрица“ на поп Минчо Кънчев. *Модерността вчера и днес*. София: Кралица МаБ, с. 200 – 220. (Aretov, N. The Dialectic of the Traditional and the Modern. “Vidritsa” na pop Mincho Kanchev. *Modernostta vchera i dnes*. Sofia: Kralitsa Mab, pp. 200 – 220).

- Илиева, Т. Г. (2021).** Хапаксите в творчеството на Стоян Михайловски (букви А – М). *Лингвистични проблеми. Научни текстове от Юбилейната международна научна конференция, по повод 30-годишнината от създаването на Филологическия факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски“*, година II, кн. 2, с. 35 – 44. (**Иlieva, T.** Napaxes in Stoyan Mihaylovski's works (From letter A to Letter M). *Linguistic problems. Scientific texts from the Jubilee International Scientific Conference on the occasion of the 30th anniversary of the Faculty of Philology at SWU "Neofit Rilski"*. year 2, vol. 2, pp. 35 – 44).
- Илиева, Т. Г. (2023).** Лексикални пластове в творбите на Илия Волен. *Български език и литература*, 65 (1), с. 57 – 71. (**Иlieva, T. G.** Lexikal Layers in the Iliya Volen's works. *Bulgarian Language and Literature*, 65 (1), pp. 57 – 71).
- Илиева, Хр. (1989).** Литературни паралели между „Видрица“ на поп Минчо Кънчев и „Миналото“ на Стоян Заимов. *Поп Минчо Кънчев. Материали от научна конференция, посветена на 150-годишнината от рождението му. Раднево, 1986 г.*, с. 63. (**Иlieva, Hr.** Literary parallels between 'Vidritsa' by Pop Mincho Kanchev and 'The Past' by Stoyan Zaimov. *Pop Mincho Kanchev. Materials from a scientific conference dedicated to the 150th anniversary of his birth. Radnevo, year 1986*, p. 63).

ИЗВОРИ:

- Кънчев, М. поп (1988 – 1995).** *Видрица. Спомени, записки, кореспонденция*. Том 1, Том 2. София: Български писател, с. 727, 309. (**Kanchev, M. pop.** *Vidritsa. Memories, notes, correspondence*. Vol. 1, Vol. 2. Sofia: Balgarski pisatel Publ. House, 727 p., 309 p.).
- Кънчев, М. поп (2016 – 2017).** *Видрица. Спомени, записки, кореспонденция*. Том 1, Том 2. София: Изток – Запад. Том 1, Том 2, с. 880. (**Kanchev, M. pop.** *Vidritsa. Memories, notes, correspondence*. Vol. 1, Vol. 2. Sofia: Iztok – Zapad Publ. House, 880 p.).
- Тонков, П. (1989).** Литературно-познавателните достойнства на „Видрица“ от поп Минчо Кънчев. *Поп Минчо Кънчев. Материали от научна конференция, посветена на 150-годишнината от рождението му. Раднево, 1986 г.*, с. 44.
- Фонд 382, Архивна единица 1, л. 1 – 1016. (1894 – 1904).** *Поп Минчо Кънчев Стоянов, Видрица*, с. 2072. (**Fond 382, Archival unit 1**, pp. 1 – 1016. *Pop Mincho Kanchev Stoyanov. Vidritsa*, p. 2072).

СПРАВОЧНА ЛИТЕРАТУРА:

- Бончев, Ат. (2002).** *Речник на църковнославянския език*. Т. I. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 351 с. (**Bonchev, At.** *Dictionary of the Church Slavonic Language*, vol. I. Sofia: National Library "St. Cyril and St. Methodius", 351 p.).
- Вътов, В. (2002).** *Библията в езика ни. Речник на фразеологизмите с библейски произход*. Велико Търново: Слово, 536 с. (**Vatov, V.** *The Bible in Our Language. A Dictionary of Idioms of Biblical Origin*. Veliko Tarnovo: Slovo, 536 p.).
- Геров, Н. (1975 – 1978).** *Ръчникъ на българскый языкъ*. Том I – V. София: Български писател. (**Gerov, N.** (RNG). *Dictionary of the Bulgarian Language*. Vol. I – V. Sofia: Balgarski pisatel).

- Дигитален речник на македонскиот јазик. (**Digital Dictionary of the Macedonian Language**). <<http://drmj.eu/literature/search/занимливост>>. (10.05.2025).
- Дуйчев, И., Салмина, М. А., Творогов, О. В. (1988). *Среднеболгарскиот превод на хрониката на Константин Манасиј во славјанските литератури*. Институт за литература на Болгарската академија на науките, Институт за руска литература (Пушкинскиот дом) на Академијата на науките на СССР. Софија: Издавачка куќа БАН, 489 с. (Duychev, I., Salmina, M.A., Tvorogov, O.V. *The Middle Bulgarian translation of Constantine Manasses' chronicle in Slavic literatures*. Institute of Literature of the Bulgarian Academy of Sciences, Institute of Russian Literature (Pushkin House) of the Academy of Sciences of the USSR. Sofia: BAN Publ. House, 489 p.).
- Дювернуа, А. Г. (1888 – 1889). *Словарь болгарского языка по памятникам народной словесности и произведениям новейшей печати*, Том I, Том II. Москва: Универзитетска биографија, 1483 с., 1215 с. (Dyubernua, A. G. *Dictionary of the Bulgarian Language Based on Monuments of Folk Literature and Works of the Latest Printing*. Vol.1, Vol. 2. Moskva: University biography, 1483 p., 1215 p.).
- Дьяченко, Гр. прот. (1988). *Полный церковно-славянский словарь*. Том 1, Том 2. Москва: Терра – Книжниот клуб, с. 1120. (D'yachenko, Gr. *Complete Church Slavonic Dictionary*. Vol. 1, Vol. 2. Moskva: Terra – Book club, 1120 p.).
- Илчев, Ст. (1998). *Речник на ретките, остарелите и диалектни думи во литературата ни од XIX и XX век*. Софија: Издавачка куќа на БАН, 606 с. (Ichev, St. *Dictionary of Rare, Archaic, and Dialect Words in Our Literature from the 19th and 20th Century*). Sofia: BAN Publ. House, 606 p.).
- Миклошич, Фр. (1882 – 1886). *Краткиот словарь шести славјански јазици (руско, црковнословјанско, болгарско, српско, чешко и полско)*. С. Петербург, Москва, Вена: Книжни магацини на Друштво М. О. Волф, 962 с. (Mikloshich, Fr. *A brief dictionary of six Slavic languages (Russian with Church Slavonic, Bulgarian, Serbian, Czech, and Polish)*. S. Peterburg, Moskva, Vena: Knizhnye magaziny tovarishestva M. O. Wolf, 962 p.).
- Младенов, Ст. (1941). *Етимолошки и правописен речник на българскиот книжен јазик*. Софија: Издавачка куќа Христо Г. Данов, 704 с. (Mladenov, St. *Etymological and Orthographic Dictionary of the Bulgarian Literary Language*. Sofia: Hristo G. Danov Publ. House, 704 p.).
- ОПРБЕ (2012). *Официален правописен речник на българскиот јазик*. Софија: АИ „Проф. Марин Дринов“, 676 с. (ODBLL. *Official Dictionary of the Bulgarian Literary Language*. Sofia: Prof. Marin Drinov Publ. House, 676 p.).
- Петков, Г., Спасова, М. (2008 – 2014). *Търновската редакција на Стихијата пролог. Текстове. Лексикален индекс*. Том I – XIII. Пловдив. (Petkov, G., Spasova, M. *The Tarnovo Edition of the Stichial Prologue. Texts. Lexical Index*. Vol. I – XIII. Plovdiv).
- Петковиќ, С. (1935). *Речник на црковнословјанскиот јазик*. Сремски Карловци, 352 с. (Petkovich, S. *Dictionary of Church Slavonic language*. Sremski Karlovtsi, 352 p.).
- РЕПЕ1 (2019). *Речник на јазикот на Патријарх Евтимий*. Част I. А – И. Софија: УИ „Св. Климент Охридски“, 446 с. (DLPE. *Dictionary of the Language of Patriarch Euthymius (DLPE)*. Vol. I. A – I. Sofia: „Sv. Kliment Ohridski“ University Press, 446 p.).

РБЕ (онлайн): Речник на българския език (*Dictionary of the Bulgarian Language*). <<https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg>> (05.03.2025).

СРЯ XI – XIV (1978). *Словник русского языка XI – XIV*. Москва: Изд. Наука. (*Dictionary of the Russian Language XI – XIV*. Moskva: Nauka Publ. House).

Старчевский, А. В. (1899). *Словарь древнего славянского языка составленный по Остромирову Евангелию*. Ст.–Петербург, 945 с. (**Starchevskiy, A. V.** *Dictionary of the Old Slavic Language Compiled According to the Ostromir Gospel*. Sankt Peterburg, 945 p.).

Тасева, Л. (2010). Триодните синаксари в средновековната славянска книжнина. Текстологично изследване. Издание на Закхеевия превод. *Monumenta linguae slavicae dialecti veteris*, T. LIV. Weiher Verlag, Freiburg i. Br., 823 с. (**Taseva, L.** *The Triodion Synaxaria in Medieval Slavic Literature. A Textological Study. Edition of Zakhei's Translation. Monumenta linguae slavicae dialecti veteris*, Vol. LIV. Weiher Verlag, Freiburg i. Br., 823 p.).

Copyright © 2026 Ilieva. This is an open-access publication distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International Licence [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)